

Representatie van sekswerk in Nederland: een vergelijking tussen *Jojanneke in de prostitutie* en *Filemon op de Wallen*

Linda Duits
Onderzoeker Universiteit Utrecht
l.duits@uu.nl

Floor Boschhuizen
Masterstudent Genderstudies Universiteit Utrecht

Abstract

***Representation of sex work in the Netherlands: a comparison between
Jojanneke in de prostitutie and Filemon op de Wallen***

Since 1999, sex work in the Netherlands has been partly legalized. Despite a reputation of tolerance, Dutch media represent sex workers as victims, opening the door to more restrictive policy. In this article, we report on a discourse analysis of two documentary series, *Jojanneke in the prostitution* (2015) and *Filemon in the Red Light District* (2017). We show that stigmatizing discourses dominate the former: sex work is brought as a gruesome, criminal practice, that even as a chosen profession is unattractive, where Dutch natives and escorts are the exception to the rule and where women lack agency. The latter title is more ambivalent. Discourses of sex work as work dominate, but it also emphasizes that sex work is an unattractive profession where Eastern-European workers are naive victims and that is inextricably related to crime. Recommendations for journalists to counter stigma are made.

Keywords: sex work, representation, stigma, journalism, discourse analysis

Inleiding

In 1999 werd met de opheffing van het bordeelverbod sekswerk in Nederland deels gelegaliseerd. Gedwongen prostitutie bleef illegaal, evenals werken zonder vergunning. Omdat Nederland een van de eerste landen was die dit deed en omdat de wijziging aansloot bij andere voorbeelden van tolerant Nederland, zoals het liberale abortus- en drugsbeleid en de aandacht voor homorechten, ontstond er een progressief beeld van ons prostitutiebeleid (Outshoorn, 2012). Legalisering is echter niet hetzelfde als decriminalisering en problemen, zoals mensenhandel, verdwenen niet. In de media verschenen verschillende publicaties die de vrijwilligheid van sekswerk in twijfel trokken, waardoor het frame kantelde naar sekswerkers als slachtoffers. Mede dankzij deze negatieve berichtgeving hebben opeenvolgende kabinetten volgens Outshoorn (2012) gepleit voor een strikter beleid, in het nadeel van sekswerkers.

De media vormen dan ook een belangrijke plek voor debatten over sekswerk. De meeste mensen kennen geen sekswerkers (of weten niet dat ze die kennen), omdat veel sekswerkers dankzij stigmatisering hun beroep anoniem uitoefenen. Het publiek is dus afhankelijk van de media en voor sekswerkers is het bijzonder lastig beeldvorming bij te sturen (Arthurs, 2004; Hallgrímsdóttir et al., 2006; Hallgrímsdóttir et al., 2008). Dat geeft ruim baan aan antiprotitutie-organisaties, die wel actief media-aandacht zoeken. Hun claims staan los van of worden tegengesproken door wetenschappelijke inzichten over sekswerk (bijvoorbeeld De Vries & Zuidema, 2006; Wagenaar et al., 2017; Weitzer, 2014), maar hebben niet zelden politieke gevolgen (Benoit et al., 2019; Doezeema, 2013; Weitzer, 2007; Wilson & O'Brien, 2016).

Prostitutie is, net als andere onderwerpen gerelateerd aan seks, een aantrekkelijk onderwerp voor televisiemakers (Reichert & Lambiase, 2013; Ross, 2012), en er circuleren verschillende vertogen over sekswerk. In 2015 maakte de Evangelische Omroep (EO) de veelbesproken vierdelige documentaireserie *Jozanneke in de prostitutie* (hierna: *JIDP*), bedoeld om de stand van zaken te schetsen. Sekswerkers en feministen (bijvoorbeeld Anna, 2015; Ten Broeke, 2015) uitten kritiek op de reeks. Zij vonden dat de serie manipulatief en bevooroordeeld was; onjuiste cijfers weergaf; en een stigmatiserend beeld neerzette door sekswerkers te representeren als alleen slachtoffers en vrouwen met positieve ervaringen niet aan het woord te laten. De soortgelijke reeks *Filemon op de Wallen* (hierna: *FODW*) uit 2017 van BNNVARA lijkt een reactie te zijn op die van de EO en poogt eveneens

in vier delen een beeld te schetsen van sekswerk in Nederland. Presentator Filemon Wesselink zei over zijn programma: 'Ik laat deze vrouwen niet alleen als slachtoffer zien, maar ook als volwaardige mensen' (Tienhoven, 2018). Wesselink wekt dus de indruk dat *FODW* een ander vertoog over sekswerk hanteert dan *JIDP*.

In dit artikel staat de volgende onderzoeksvraag centraal: welke vertogen over sekswerk bevat het EO-programma *Jojanneke in de prostitutie* in vergelijking met het BNNVARA-programma *Filemon op de Wallen*? Het centrale concept daarbij is stigma, dat door zowel sekswerkers als wetenschappers (zie Weitzer, 2007 voor een overzicht) als een van de grootste problemen rond sekswerk wordt gezien. De literatuur toont aan dat het sekswerkstigma verschilt op het gebied van gender, migratie en type sekswerk (Arthurs, 2004; Hallgrímsdóttir et al., 2006; McCormick, 1995; Stenvoll, 2002). Deze drie elementen komen daarom terug in de analyse.

Eerder onderzoek naar de representatie van sekswerk (zie bijvoorbeeld Dunn, 2012; Farvid & Glass, 2014; McLaughlin, 1991; Stenvoll, 2002) richt zich vooral op representatie in Amerikaanse, Canadese, Scandinavische en Nieuw-Zeelandse media, landen met andere beleidsmodellen ten aanzien van sekswerk (gericht op prohibitie in Canada en de VS, op criminalisering van kopers van seks in Scandinavië en op decriminalisering in Nieuw-Zeeland). Onderzoek naar representaties van het Nederlandse model, dat gekarakteriseerd kan worden als een van legalisatie (Hubbard et al., 2008; West, 2000) of regulering (Pitcher & Wijers, 2014), ontbreekt. Sekswerkers in Nederland hebben ondanks de legalisatie nog steeds te maken met slechte werkomstandigheden, en stigmatiserende representatie speelt een rol in legitimering van (nieuw) beleid rondom sekswerk (Arthurs, 2004; Hallgrímsdóttir et al., 2006; Outshoorn, 2012; Weitzer, 2007). Het is dus relevant te onderzoeken welke vertogen over sekswerk Nederlandse media doorgeven.

In dit artikel laten wij zien dat stigmatiserende representaties sterk aanwezig zijn in *JIDP* en dat *FODW* sekswerk in een positiever vertoog van werk plaatst. Desalniettemin bevat ook *FODW* negatieve en stigmatiserende aspecten. We zullen eerst het Nederlandse prostitutiebeleid uiteenzetten en stigma definiëren. Na toelichting op de methode presenteren we de uitgebreide resultaten van de vertooganalyse. In de conclusie doen we aanbevelingen voor journalisten.

Achtergrond: prostitutiebeleid in Nederland

‘Prostitutuee’ is volgens De Vries (1999, p. 144) geen ‘evidente categorie’, maar het resultaat van politieke, sociale en wetenschappelijke vertogen.¹ Veranderingen in opvattingen over sekswerk hangen samen met beleidsaanpassingen. In de jaren tachtig van de vorige eeuw zetten zogeheten pro-sekswerkfeministen de legalisering van de branche op de politieke agenda. Dankzij ideeën over seksuele vrijheid uit de jaren zestig en liberale politieke overtuigingen ontstond er een nieuwe kijk op prostitutie waarin sekswerk als werk werd gezien, een gekozen beroep (De Vries, 1999). Sinds 1999 zijn bordelen bij wet legaal, waarbij er onder andere met een vergunningensysteem een discursief onderscheid wordt gemaakt tussen vrijwillige en gedwongen prostitutie. De verantwoordelijkheid voor vergunningen en handhaving ligt nu bij gemeentes. Outshoorn (2012) beschrijft hoe vrijwel direct na implementatie het beleid geëvalueerd werd, waarbij geconstateerd werd dat problemen niet meteen verdwenen waren. De media pikten dat op, en gevoed door een aantal journalistieke publicaties kwam er in het publieke debat meer aandacht voor mensenhandel en het nieuw benoemde loverboyprobleem. Wetenschappelijk onderzoek kon nauwelijks op interesse van de pers rekenen. Outshoorn stelt dat het rechts-conservatieve kabinet-Balkenende III (2006-2007) die frames gebruikte in een poging om de wet aan te scherpen door een vergunplicht in te dienen voor prostituees en door klanten van niet-gedocumenteerde sekswerkers strafbaar te willen stellen. De matige uitvoering van de eerste wet en het nieuwe voorstel zorgden, volgens Outshoorn, voor onverminderd stigma en slechte werkomstandigheden.

Het wetsvoorstel uit 2007 is inmiddels verscheidene keren aangepast maar nog niet aangenomen. Kabinet-Rutte III stond verdere criminalisering van sekswerk voor door in het regeerakkoord (VVD, CDA, D66 & ChristenUnie, 2017) plannen op te nemen voor een vergunplicht voor alle sekswerkers. Daarnaast wordt er gesproken over strafbaarstelling van klanten (het zogenoemde Zweedse model) en over een ‘pooierverbod’, waarmee bedoeld wordt dat iedereen die ‘betrokken is bij onvergunde bedrijfsmatige seksuele dienstverlening en daar financieel voordeel uithaalt’ (p. 4) strafbaar wordt gesteld. De benaming is opmerkelijk omdat pooiers onder de bestaande wet al verboden zijn. Delicten die vielen onder het oudere souteneursverbod, dat kwam te vervallen met de opheffing van het bordeelverbod, zijn gevat in het verbod op mensenhandel (artikel 273 in het Wetboek van Strafrecht, zie Lindenberg, 2014 voor een bespreking). De belangenvereniging van sekswerkers Proud en het netwerk voor de positieverbetering van sekswerkers

SekswerkExpertise vrezen dat de veiligheid van sekswerkers in het geding komt als bijvoorbeeld hun chauffeurs en boekhouders strafbaar worden, zij zijn immers betrokken bij het sekswerk en halen daar financieel voordeel uit.

Naast landelijk beleid is lokaal beleid van belang. In Amsterdam bijvoorbeeld probeerde de gemeente prostitutie in te perken door ramen op de Wallen te sluiten in het kader van Project 1012, dat in 2009 van start ging. De Rekenkamer Metropool Amsterdam (2018) oordeelt dat dit project er niet in is geslaagd de criminele infrastructuur in het postcodegebied te doorbreken en mensenhandel terug te dringen. Desalniettemin worden de gesloten ramen niet heropend. De burgemeester van Amsterdam, Femke Halsema, wil net als haar voorganger af van raamprostitutie op de Wallen. In haar uitspraken in de media legt zij minder de nadruk op het mensenhandelframe, maar vestigt ze de aandacht op de drukte in het gebied waar kwetsbare vrouwen geëtaleerd zouden worden (zie bijvoorbeeld Couzy, 2019).

Wetenschappelijke cijfers over dwang en mensenhandel ontbreken, in de media gaan schattingen de ronde van 5% tot 90%. Dat komt enerzijds omdat er, volgens de Nationaal Rapporteur Mensenhandel (2016) tot wiens kerntaken het behoort om deze te verzamelen, geen betrouwbare data bestaan over de omvang van prostitutie in Nederland. Daarnaast lopen definities van dwang en mensenhandel uiteen. De Rekenkamer Metropool Amsterdam (2018) telde in haar evaluatie op basis van Amsterdamse strafzaken dat er 119 slachtoffers van mensenhandel zijn geweest tussen 2005 en 2016. Dat cijfer van gemiddeld 11 per jaar in Amsterdam staat ver af van de 6.250 slachtoffers landelijk per jaar die de Nationaal Rapporteur presenteert. Dat blijkt een afgerond gemiddelde van een schatting op basis van aannames over de omvang van de populatie van mogelijke slachtoffers in verschillende economische sectoren. Vanwesenbeeck et al. (2019) stellen daarom dat zulke cijfers eerder frame dan feit zijn.

Theoretisch kader: stigma en sekswerk

In *Stigma: Notes on the management of a spoiled identity* definieert Erwin Goffman stigma als ‘an attribute that is deeply discrediting’ en die de drager ervan reduceert ‘from a whole and normal person to a tainted, discounted one’ (1963, p. 3). Stigma is een proces waarin de reactie van de ander schade toebrengt aan iemands identiteit.

Link en Phelan (2001) maken een bruikbaar onderscheid in vier elementen die met elkaar verweven zijn: *labeling*, stereotypering, afzondering, en statusverlies en discriminatie. Labeling is het toekennen van een etiket aan bepaalde groepen mensen om verschillen te benadrukken. Dat label kan vervolgens worden gekoppeld aan negatieve aspecten van een bepaald stereotype. Zo kan er een onderscheid gemaakt worden tussen wij en zij, waarbij de zij wordt afgezonderd en zelfs als niet-menselijk beschouwd kan worden. Met deze afzondering kunnen statusverlies en discriminatie gepaard gaan. Er is sprake van stigmatisering wanneer al deze elementen zich tegelijkertijd voordoen in een machtsituatie. Stigma moet begrepen worden als een kwestie van gradatie: stigma is niet altijd in dezelfde mate aanwezig en verschilt per groep.

In een overzichtsartikel beschrijven Benoit et al. (2018) de manieren waarop stigmatisering zich op verschillende niveaus ontvouwt als het gaat om sekswerk, zoals in de wet en in de media. Ze concluderen dat stigma de bron is van de sociale ongelijkheid van sekswerkers. Ze worden sociaal buitengesloten en hun levenskansen zijn beperkter, omdat ze bijvoorbeeld geen politiebescherming genieten en bang zijn om gezondheidszorg te zoeken. Het stigma op sekswerk localiseren de auteurs in culturele normen over gender en seksualiteit. Dit is ook wat Gail Pheterson (1996) betoogt. Het '*whore stigma*', zoals zij het benoemt, is een *gendered* stigma. Alle vrouwen lopen het risico hiervoor uitgescholden te worden, om hen te beschamen en te disciplineren tot gewenst gedrag. Voor sekswerkers is dit hoerstigma een levenslang brandmerk: zij dragen niet alleen het stigma, ze belichamen het. Pheterson benadrukt daarbij dat bepaalde groepen kwetsbaarder zijn, zoals zwarte vrouwen en vrouwen met een lagere sociaal-economische status.

Prostituees werden historisch gezien als 'de ander': de verspreider van ziektes (Hallgrímsdóttir et al., 2008) en de gevallen vrouw (McLaughlin, 1991). In representaties lag de nadruk op prostitutie als afwijkend, vies en sensationeel. De prostituee werd vaak gelijkgesteld aan gevaar: 'She becomes a danger to herself, a danger to others and an accomplice to the dangerous acts of others' (1991, p. 254). McLaughlin concludeert dat ondanks de verschillende soorten representaties en stemmen in het debat, het beeld van de prostituee als 'de ander' niet is uitgedaagd of veranderd. Dat onderschrijft ook Arthurs (2004). Met name documentaires hebben een uitbuitend karakter, mede dankzij de machtsverschillen tussen de maker en het subject (Nichols, 2016). Representaties komen zelden overeen met de werkbeleving van sekswerkers zelf (Farvid & Glass, 2014; Hallgrímsdóttir et al., 2006).

Voor al de beschrijvingen van het werk en het gevoel dat sekswerkers hebben over hun werk worden volgens sekswerkers verkeerd gerepresenteerd. Deze studie richt zich daarom op de representatie van sekswerk in twee documentairereeksen, met stigma als centraal concept.

Methode

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden is een kritische vertooganalyse (Fairclough, 2003) uitgevoerd van *FODW* en *JIDP*. Beide series bestaan uit vier afleveringen van 45 minuten. Zowel de gesproken tekst als montage, geluid en cinematografie zijn systematisch, inductief geanalyseerd om zo eerst thema's en daarna vertogen te signaleren.

Om het corpus af te bakenen is eerst een indeling in scènes gemaakt waarbij de scènes zijn genummerd. Een scène is een verzameling shots opgenomen op dezelfde locatie. Sommige personages en verhaallijnen zijn opgedeeld in korte scènes en keren in een aflevering steeds terug. Deze scènes zijn als geheel geanalyseerd. *FODW* bevat een aantal scènes die enkel het toerisme op de Wallen belichten en daarom niet relevant zijn voor deze studie. Van de overige scènes van beide programma's is de helft op willekeur (die met een even nummer) opgenomen in het corpus. In totaal zijn 66 scènes geanalyseerd. Om een completer beeld te schetsen van de inhoud van alle afleveringen zijn ook alle acht inleidingen en de acht slotgedachtes van de afleveringen meegenomen.

Van de geselecteerde scènes is een schematisch transcript gemaakt van montage, geluid, gesproken tekst en cinematografie door in een tabel per scène ieder van deze elementen uit te schrijven. Vervolgens is met steekwoorden aangegeven welke betekenissen deze elementen uitdragen, zowel per element als in samenspel met elkaar, om daarna deze thema's te categoriseren binnen ideologische categorieën, waarmee de uiteindelijke vertogen zijn vastgesteld. De analyse is uitgevoerd door de tweede auteur.

De systematiek van de analyse en het hoge aantal geanalyseerde scènes dragen bij aan de betrouwbaarheid van dit kwalitatieve onderzoek (zie Boeije et al., 2009). De uitgeschreven tabellen vormen een *audit trail* (Creswell & Miller, 2000), dat door de eerste auteur is gecontroleerd, een strategie die bijdraagt aan de validiteit.

Representaties van sekswerk in *JIDP*

‘Maar, hoe zit het? Wat gebeurt hier nu echt?’, vraagt presentatrice Jojanneke van den Berge in de leader. Uit de analyse blijkt dat *JIDP* deze vraag beantwoordt door sekswerk te verbeelden als abnormaal, afwijkend en verwerpelijk. We vonden vier terugkerende vertogen.

Een grimmige, criminele praktijk

In het meest aanwezige vertoog in *JIDP* is sekswerk een grimmige praktijk waarvoor meer wettelijke restricties zouden moeten gelden. De legaliteit van sekswerk, klanten en pooiers wordt bekritiseerd door de seksindustrie aan criminaliteit te koppelen. De herhaling van deze thema's vormt een vertoog van sekswerk als een criminele praktijk die onder dwang plaatsvindt en gepaard gaat met pooiergeweld. Sekswerkers zelf worden daarin gezien als slachtoffers. Zo registreren de makers met een verborgen camera dat het mogelijk is om minderjarige meisjes zonder papieren achter het raam te laten werken. Van den Berge herhaalt: ‘De grens tussen legale en illegale prostitutie blijkt flinterdun.’ *JIDP* spreekt zich uit voor meer wettelijke restricties, onder andere door Europarlementariër Mary Honeyball aan het woord te laten die stelt dat er meer mensenhandel is in landen waar prostitutie legaal is.

De legaliteit van tussenpersonen wordt in twijfel getrokken, bijvoorbeeld met de voice-over van Van den Berge: ‘Waarom wordt het pooiers zo gemakkelijk gemaakt?’ en ‘En wat betreft de pooiers: hoeveel vrouwen moeten daarvan nog de dupe worden, voordat de overheid ingrijpt met een pooierverbod?’. Klanten worden neergezet als medeplichtig aan mensenhandel: ‘Terwijl Ton, de hoerenloper, bij prostituees warmte en een thuis zoekt, zijn juist de vrouwen die hij bezoekt ver weg van een thuis en familie. Soms vrijwillig, maar vaak ook gedwongen.’ Het openbaar ministerie bevestigt: ‘Gebruik maken van slachtoffers van mensenhandel, is niet normaal.’

Dwang is een terugkerend thema. Zo vertelt een moeder dat haar vermiste dochter ‘wordt (...) misbruikt door loverboys en (...) wordt volgestouwd met drugs’. Een ‘pooier’ wordt onherkenbaar in beeld gebracht door alleen zijn reflectie in een gebarsten spiegel te tonen, wat een relatie met geweld suggereert. Hij beschrijft met vervormde stem hoe hij door middel van bedreiging, chantage en geweld, meisjes en vrouwen dwong om te werken. Ook een voormalig prostituee vertelt over dwang (‘Eerst was het gewoon heel leuk en vriendelijk en daarna begon hij met opsluiten, drugs geven en

me te slaan en al die dingen'). Cijfers over dwang worden herhaald als feit, met steeds de suggestie dat het merendeel van de sekswerkers gedwongen wordt door gewelddadige pooiers (NB, zoals gezegd ontbreken betrouwbare cijfers over het percentage gedwongen vrouwen). Ook in de leader wordt dat beeld geschetst, door een aaneenschakeling van citaten, van Van den Berge ('Ik denk niet dat er heel veel vrijwillige raamprostitutie bestaat'; 'Pooiers die slaan') en van de pooier ('Even laten zien wie de baas is').

Het grimmige karakter van sekswerk wordt verder aangezet door de combinatie van beeld, muziek en montage. In de leader gebeurt dit met verborgen-camerashots van sekswerkers achter ramen, die in een snel tempo afgewisseld worden met in- en uitgezoomde shots van interviews en close-upshots van de Wallen. Onder deze beelden is steeds snellere en hardere elektronische muziek te horen, met lage en snerpend hoge geluiden tussendoor.

Een onaantrekkelijk beroep

Hoewel het voornoemde vertoog overheerst, toont een aantal scènes sekswerk als gekozen beroep. In dit tweede vertoog is zelfverkozen sekswerk een schaamtevol en onaantrekkelijk beroep met grote gezondheidsrisico's en een reële kans alsnog gedwongen te worden. Een voorbeeld van het eerste is een interview met een raamwerker die heeft gekozen voor haar baan en er plezier in heeft. Als zij uitleg geeft over haar seksspeeltjes, reageert de presentatrice lachend en met haar hand voor haar gezicht. Zo maakt ze van seks(werk) iets gênants.

Daarnaast beklemt toont *JIDP* risico's voor zowel de fysieke als mentale gezondheid. Dat gebeurt bijvoorbeeld met suggestieve vragen aan de GGD: 'Wat doet dat met een vagina? Alsmat die seks en alsmat die penetratie?' Hoewel het antwoord nuances kent ('Als iemand bijvoorbeeld aangeeft dat ze heel veel pijn heeft bij penetratie, dan kan dat komen omdat ze die klant telkens toestaat te diep in haar te komen. Er zijn vrouwen die heel vaak seks op een dag kunnen hebben') blijft de presentatrice hameren op fysieke pijn en een vergelijking trekken met 'de meeste vrouwen' die 'denk ik echt last krijgen als ze tien keer seks zouden hebben'. Vergelijkbaar wordt aan een arbodienst gevraagd wat werkomstandigheden doen met een werknemer. Door de lange opsomming van mogelijke risico's klinkt sekswerk direct al belastend.

Het programma suggereert bovendien dat er een grote kans bestaat om alsnog gedwongen te worden: 'Ook al kiest een vrouw vrijwillig, het risico van gedwongen prostitutie blijkt groot.' Sekswerk wordt in *JIDP* meermaals het 'verkoop van je lichaam' genoemd, en daarmee als een onaantrekkelijk beroep dat eigenlijk niemand zou willen uitvoeren. Schoolkinderen in een klas die voorlichting krijgen zeggen: 'Het is zo onrespectvol, je laat gewoon iedereen aan je zitten.' Een raamexploitant krijgt de vraag of hij zou willen dat zijn dochter in de prostitutie zou gaan, een vraag die hij ontkennend beantwoordt.

Nederlandse sekswerkers en escorts als uitzonderingen

JIDP differentieert tussen verschillende etniciteiten en typen sekswerk, om zo de Nederlandse onafhankelijke sekswerker en de highclassescort tot uitzonderingen op de regel te maken. Deze representatie is te begrijpen als 'de betere van twee kwaden' (Stenvoll, 2002, p. 58). Dit vertoog suggereert – onterecht – dat sekswerk alleen als vrijwillig werk kan tellen als het wordt gedaan door Nederlandse, onafhankelijke sekswerkers en alleen in de highclass-escort. Er wordt dus een klassenverschil aangebracht dat gekoppeld is aan etniciteit. Typisch voor dit vertoog is deze voice-over:

'Julia komt uit Roemenië waar de omstandigheden met veel werkeloosheid en lage lonen, behoorlijk uitzichtloos zijn. Maar een Nederlandse vrouw, waarom zit die eigenlijk in de prostitutie? Josje is een voorbeeld van de zelfstandige, onafhankelijke prostituee in Nederland.'

JIDP maakt meermaals onderscheid tussen de Oost-Europese vrouw als slachtoffer van armoede of mensenhandel, en de onafhankelijke Nederlandse met controle over en plezier in haar werk. Bij de eerste groep wordt de nadruk gelegd op naïviteit. Zo wordt herhaald dat vrouwen onder valse voorwendselen naar Nederland zijn gelokt, al dan niet verleid met geld. Aflevering 4 is geheel gewijd aan Bulgaarse sekswerkers in Nederland. De focus ligt op de stad Slieven, die door een radiojournalist wordt beschreven als 'straatarm' en 'broeinest van georganiseerde misdaad'. Er zouden vijfhonderd pooiers rondlopen die meisjes ronselen voor prostitutie in vooral West-Europa. Er komen meerdere inwoners aan het woord die dit beeld (soms van horen zeggen) bevestigen. Bijvoorbeeld: 'Ze zeiden: "Ik ben uit noodzaak vertrokken en prostituee geworden om m'n kinderen eten te geven. Ik wil ermee stoppen, maar dat gaat niet meer. De pooiers kennen me en weten dat ik prostituee ben. En dus ben ik gedwongen om te blijven."'

Daarnaast wordt er onderscheid gemaakt tussen soorten sekswerk. De highclass-escort wordt gecontrasteerd met negatievere representaties van raamprostitutie, straatwerk en goedkope escort. Over online escorts wordt gezegd dat ze doorgaans illegaal werken, met een associatie met dwang en gewelddadige pooiers. Het contrast: 'Er zijn natuurlijk ook prostituees en bedrijven die wel binnen de vergunde sector werken, belasting betalen, en de papieren op orde hebben. Dit zijn onder andere bedrijven die zich profileren in de high-escort.' Deze voice-over hoort bij een scène waarin we een nette vrouw zien werken aan een bureau. Dan volgt de juxtapositie: 'Maar hoe zit het dan in het illegale minder chique segment? Waar de prijzen veel lager liggen, en de kans op uitbuiting groter is?' Overigens geldt ook dat bij de verbeelding van highclass-escort de risico's van het vak uitgelicht worden.

Vrouwen hebben weinig agency en controle

Tot slot is er een vertoog waarin vrouwen weinig *agency* en controle hebben over hun leven en werk. Vrouwen zijn passieve slachtoffers, terwijl mannen actieve daders zijn – gewelddadige pooiers, uitbuitende exploitanten of zondige klanten – die niets om vrouwen geven. Slechts eenmaal wordt genoemd dat ook mannen sekswerk kunnen doen, dat wil zeggen: Van den Berge benoemt dat ook mannen het slachtoffer kunnen zijn van seksuele uitbuiting. Dit vertoog is gelinkt aan het tweede vertoog over risico's, specifiek door steeds de fysieke gevolgen van veel seks te onderstrepen. Een voorbeeld: Van den Berge stelt in aflevering 1: 'Wij kunnen ons allemaal voorstellen als je heel vaak seks hebt op een dag, ik krijg daar last van, jij krijgt daar last van.'

Representaties van sekswerk in *FODW*

Ook presentator Filemon Wesselink opent zijn documentaire met een vraag: 'Hoe moeten we kijken naar raamprostitutie?' Het antwoord van deze reeks is meer genuanceerd. We observeerden vijf vertogen, waarvan er drie overlappen met *JIDP*. Deze combinatie van vertogen zorgt voor ambivalentie: het programma bevindt zich continu tussen tegenstrijdigheden.

Sekswerk als werk met voor- en nadelen

In het meest dominante vertoog in *FODW* is sekswerk net als iedere andere baan, met voor- en nadelen. Zo beklagt een raamwerker zich over de toeristen op de Wallen en vertelt een erotisch entertainer: 'Er zijn ook gewoon klanten ik denk uh, weet je bah. Ik vind jou echt helemaal niks.'

Maar ja, het is een klant.' De basis van dit vertoog is het gebruik van de term 'sekswerk' in plaats van 'prostitutie', naast taalgebruik als 'medewerker' en 'seksbedrijf'. Wesselink noemt sekswerk in één adem met andere beroepen, bijvoorbeeld: 'Tussen zes en acht uur 's ochtends moeten sinds een paar jaar alle peeskamers op de Wallen dicht. Dan vertrekken de sekswerkers en nemen de schoonmakers de buurt over.' Hoewel de focus ligt op vrouwen, komen ook mannelijke sekswerkers aan bod.

Mensen werken om geld te verdienen en sekswerkers krijgen de kans dit te vertellen in *FODW*. Het programma ontkracht regelmatig vooroordelen en stigmatiserende ideeën over sekswerk. Dit gebeurt bijvoorbeeld door betrokken partijen (sekswerkers, exploitanten, wetenschappers en het openbaar ministerie) in gesprek met elkaar te laten gaan in de slotaflevering. In de reeks gaan meerdere sekswerkers in tegen het idee dat de sekswerker vooral onder dwang werkt of dat het beroep raar en afwijkend is. Bijvoorbeeld: 'Soms is het wel moeilijk. We zijn gewoon mensen. Sommige mensen denken dat je anders bent als je dit werk doet. Maar ik ben hetzelfde in de avond als overdag. Ik hou van chocola, ik ga naar de sportschool, ik studeer. Ik ben best normaal.'

In verschillende scènes komt het thema controle naar voren, bijvoorbeeld wanneer een raamwerker uitlegt hoe ze klanten selecteert, of door bestuurders van My Red Light (een bordeel dat door sekswerkers zelf wordt gerund) aan het woord te laten. Controle hangt samen met veiligheid. De Wallen worden door de serie heen dankzij longshots met veel licht gerepresenteerd als een open en veilige omgeving. Er is aandacht voor de alarmknoppen in peeskamers.

FODW belicht meermaals aspecten van verschillende soorten sekswerk, waardoor het werkaspect nog meer naar voren komt. Sekswerkers beschrijven bijvoorbeeld het verloop van een sessie. Deze benadering spreekt ook uit de vragen die Wesselink stelt, bijvoorbeeld naar wat ze leuk vinden aan hun werk of door te antwoorden: 'Net alsof je bij de kapper komt?' Dit vertoog van sekswerk als werk met voor- en nadelen doorbreekt zo bestaande stereotiepe en stigmatiserende frames die doorgaans de boventoon voeren in mediarepresentaties van sekswerk – zoals beschreven in het theoretisch kader.

Slechte werkomstandigheden door beleid

Een tweede vertoog behandelt sekswerk ook als werk, maar legt de nadruk op slechte werkomstandigheden door beleid van de gemeente Amsterdam. De documentairereeks richt zich immers op de Wallen en daardoor is er veel aandacht voor het eerdergenoemde Project 1012. Zo benadrukt een raamwerker dat het sluiten van ramen voor onveiligheid heeft gezorgd en het toenemend toerisme voor minder klanten. Ook in het slotgesprek komt dit project meerdere malen ter sprake, en wordt door meerdere sprekers een oproep gedaan voor meer werkplekken. Onderzoeker Buijs antwoordt instemmend: 'Absoluut meer. Ja, zeker meer ramen, zeker veel van de bordelen die gesloten zijn heropenen, lijkt me ontzettend goed voor de buurt. Ook de politie in Amsterdam-Amstelland heeft aangegeven wij hebben liever meer, dan minder ramen.'

Een onaantrekkelijk beroep

Alhoewel sekswerk in *FODW* voornamelijk in positieve vertogen van sekswerk als werk wordt gerepresenteerd, bevat de serie toch drie vertogen die steunen op stereotiepe representaties. Het belichten van negatieve aspecten is niet voldoende voor stigmatisering, daarvoor moet er ook sprake zijn van andere elementen. In *FODW* wordt sekswerk soms niet alleen als onaantrekkelijk, maar ook als abnormaal beroep verbeeld, bijvoorbeeld in de manier waarop gezondheidsrisico's worden benadrukt. Typerend voor dit vertoog is een interview met een huisarts die al jaren op de Wallen gevestigd is over de psychologische impact van het werk. De aandacht gaat uit naar de risico's voor de mentale en fysieke gezondheid van vooral vrouwen die sekswerk doen. Na uitleg over het type klachten, vraagt Wesselink waar deze klachten vandaan kunnen komen. De arts speculeert over dwang en zegt vervolgens: 'Om iemand aan je lijf te laten zitten is toch wel bijzonder. Seks, vrijen, hoe simpel ook, al is het alleen maar aftrekken, is toch wel een beetje lastig. Weer een volgende man.' Later stelt hij nogmaals dat voor alle sekswerkers een groot risico op mentale gezondheidsklachten bestaat en dat uiteindelijk alle sekswerkers, inclusief mannen, een traumabehandeling nodig hebben. Bij mannen maakt de huisarts een connectie met drugsgebruik en 'de sm-sfeer'.

Naast de gevaren en gezondheidsrisico's, komt ook het 'je wilt dat niet voor je dochter'-frame in de serie terug. Het is een retorische vraag die Wesselink aan zijn geïnterviewden stelt: 'Toch is er wel ook iets in mij: ik zou het niet leuk vinden als mijn dochter dat zou doen.'

Oost-Europese vrouwen als uitzonderingen

Verschillende typen sekswerk worden in *FODW* als werk gerepresenteerd, bij zowel mannen als vrouwen en bij zowel Nederlandse als buitenlandse sekswerkers, maar de groep uit Oost-Europa wordt toch in een ander kader geplaatst. In hun scènes gaat het over slachtofferschap, dwang, geweld en naïviteit van vrouwen. Een voorbeeld is de medewerker van uitstaporganisatie Scharlaken Koord die zegt dat ze van Oost-Europese vrouwen hoort dat ze in hun thuisland gechanteerd worden met hun kinderen. Er wordt gesteld dat vrouwelijke Oost-Europese sekswerkers naïef zijn en weinig controle hebben over hun leven. Ook Jolanda de Boer van het openbaar ministerie contrasteert sekswerkers naar afkomst:

‘En de stem die we steeds horen vanuit bepaalde belangengroeperingen is die van de stevige Hollandse vrouw die haar werkzaamheden op de Wallen doet. Maar die hele grote andere groep [uit Oost-Europa], die horen we niet. Die weten helemaal niet dat er een bepaald beleid is.’

Een grimmige, criminele praktijk

Het vertoog van sekswerk als werk in een veilige omgeving voert de boven- toon in *FODW*, maar toch sijpelt het vertoog van een grimmige, criminele praktijk erdoorheen. Zo vertelt misdaadjournalist Maarten van Dun: ‘Er is nog steeds gedwongen prostitutie, er is nog steeds crimineel geld in de buurt. Er gebeuren nog steeds dubieuze zaken waar we toch de vinger niet achter krijgen.’ Ook verbeelden shots en montage de Wallen soms als grimmig en crimineel, bijvoorbeeld door in de leader de buurt ‘behalve de beruchtste wijk vooral de bekendste hoerenbuurt ter wereld’ te noemen. De beruchtheid wordt aangezet met een shot waar hulpverlening, politie en ambulancepersoneel voor een raam staat. Daarnaast worden de Wallen meermaals in verband gebracht met criminaliteit die gekoppeld wordt aan de ramen, bijvoorbeeld in de interviewvragen. Er wordt vaak herhaald dat er nog veel misstanden zijn, misstanden die volgens Wesselink ‘altijd blijven bestaan’ en waaraan sekswerk inherent verbonden is. In het verlengde van criminaliteit ligt het accent op mensenhandel en geweld. Zoals een onherkenbaar gemaakte vrouw die vertelt: ‘Je zat in de val. Je werd geslagen, slecht behandeld en bedreigd. En al het geld ging naar de pimp.’

Conclusie

In dit artikel is onderzocht welke vertogen over sekswerk het EO-programma *Jojanneke in de prostitutie* bevat in vergelijking met het BNNVARA-programma *Filemon op de Wallen*. Daarbij hadden genderverschillen, migratieachtergrond en type sekswerk speciale aandacht. We vonden verschillende vertogen, met enige overlap tussen de twee series. In *JIDP* is het vertoog van *Een grimmige, criminele praktijk* dominant, waardoor de serie sekswerk in een negatief daglicht plaatst. Daarnaast zien we in het programma de vertogen *Een onaantrekkelijk beroep*, *Nederlandse sekswerkers en escorts als uitzonderingen* en *Vrouwen hebben weinig agency en controle*. Het beeld van sekswerk dat in *FODW* naar voren komt is meer ambivalent. Enerzijds zijn er de meer progressieve vertogen *Sekswerk als werk met voor- en nadelen* en *Slechte werkomstandigheden door beleid*; anderzijds zien we ook hier sekswerk als *Een onaantrekkelijk beroep* waarbij *Oost-Europese vrouwen als uitzonderingen* gelden. Bovendien weet ook *FODW* niet te ontsnappen aan het vertoog van *Een grimmige, criminele praktijk*.

Onze bevindingen voor *JIDP* komen overeen met eerdere studies uit het buitenland (waar ander beleid geldt) die vonden dat sekswerk met name wordt gerepresenteerd als afwijkend, gevaarlijk en crimineel (Farvid & Glass, 2014; Hallgrímsdóttir et al., 2008; McLaughlin, 1991), waarbij regelmatig een onderscheid wordt gemaakt tussen type sekswerk of naar afkomst (Stenvoll, 2002). Zoals Arthurs (2004) beschrijft benadrukken deze verschillen tussen soorten sekswerk en tussen Nederlandse en buitenlandse sekswerkers vooral een economisch klassenverschil, waarbij sekswerk alleen geaccepteerd wordt als het rijke en succesvolle vrouwen betreft. Ideeën over wat wel en niet respectabel is voor de seksualiteit van een vrouw (McLaughlin, 1991) en 'culturele normen over gender en seksualiteit' (Benoit et al., 2018, p. 467) liggen ten grondslag aan dit soort vertogen. Dat we dit bij een omroep op evangelische grondslag terugvinden is in die zin niet verrassend. Onze bevindingen over *FODW* wijken daarvan af. Hallgrímsdóttir et al. (2008) observeren dat media het werk zelf nauwelijks beschrijven, maar wij zien dat *FODW* dit wel doet. Het meest dominante vertoog in deze serie van BNNVARA legt de nadruk op het werkaspect. Wellicht hangt dit samen met de insteek van de serie: niet zozeer sekswerk, maar de Wallen staan centraal in de reeks, met als aanleiding het gemeentebeleid. Hierdoor wordt de stap naar slechtere werkomstandigheden dankzij dat beleid snel gemaakt. Ook de opzet van een discussie tussen strijdende partijen zorgt voor meer balans in beeld.

Het merendeel van de gevonden vertogen bevordert stigma. Met name in *JIDP* zien we het proces van stigmatisering van Link en Phelan (2001) terug. Door sekswerk niet te beschouwen als werk maar als aparte categorie, kunnen sekswerkers makkelijk gekoppeld worden aan ongewenste kenmerken, zoals grimmigheid en criminaliteit. Link en Phelan benadrukken dat er macht voor nodig is om te stigmatiseren. Media hebben die macht, en de manier waarop *JIDP*, maar ook *FODW*, deze groep labelen en stereotyperen biedt een legitimatiegrond voor discriminatoir beleid vanuit de overheid. Het is voor sekswerkers moeilijk om tegen deze stigmatisering in te gaan, omdat bepaalde vertogen zo gevestigd zijn, én omdat zij hechten aan hun privacy en daarom niet makkelijk met open vizier toetreden tot de publieke arena. Dit is volgens Link en Phelan een vicieuze cirkel. Stigma maakt kwetsbaar. Zo zoeken sekswerkers uit angst voor oordelen over hun werk minder snel medische hulp, leidt geïnternaliseerd stigma tot zelfhaat en psychische problemen, en maakt anonimiteit kwetsbaar voor chantage en geweld. Stigma is voor sekswerkers dus niet alleen vervelend, het is ook levensbedreigend.

Volgens criminoloog Joep Rottier (2018) speelden media een belangrijke rol in het proces naar decriminalisering van sekswerk in Nieuw-Zeeland, een model dat door Amnesty International en sekswerkersorganisaties wereldwijd als ideaal wordt gezien. Daar slaagde het New Zealand Prostitutes' Collective erin om prostitutie uit het strafrecht te krijgen. Kwesties rond arbeidsomstandigheden, gezondheid en veiligheid vallen onder het arbeidsrecht en algemeen strafrecht. Volgens Rottier ging de meerderheid van de berichtgeving over het wetsvoorstel over de realiteit van sekswerkers, zonder daar morele oordelen over te vellen. Neutrale berichtgeving kan dus bijdragen aan de veiligheid van sekswerkers, zowel direct door stigma te verminderen als indirect door mogelijk aanleiding te geven tot beter beleid voor sekswerkers. Weitzer (2018) heeft verschillende adviezen voor journalisten. Die beginnen bij neutrale taal, een advies dat de makers van *FODW* lijken te hebben opgevolgd. Daarnaast lijden media aan wat hij *negativity bias* noemt: ze tonen graag de ergste gevallen en de ergste slachtoffers. Dit draagt bij aan de onterechte gelijkstelling van prostitutie en mensenhandel. Media zouden daar juist kritisch op moeten zijn. Journalisten kunnen stigmatisering verminderen door sekswerkers neutraal of zelfs positief in beeld te brengen en dus bewust te zijn van bevooroordeelde berichtgeving en karikaturale beschrijving van sekswerkers en hun klanten. Wij willen daaraan toevoegen dat de waakhondfunctie van de journalistiek nu nauwelijks wordt uitgeoefend als het gaat over beleid over sekswerk, in ieder geval niet in de twee onderzochte producties. Uitspraken van politici in

deze producties worden zelden gefactcheckt en sensationalistische berichten worden als feit gepresenteerd. Gezien de kloof tussen wetenschappelijke beleidsaanbevelingen en publieke opinie, ligt hier een belangrijke taak voor de pers.

Tot slot wijzen we op limitaties. Het betreft een kwalitatief onderzoek dat laat zien hoe twee toonaangevende documentairereeksen sekswerk representeren. Daarbij is alleen gekeken naar de tekst en zijn eventuele ideologische overwegingen van de makers niet onderzocht. Eveneens is onduidelijk hoe kijkers aan dit soort teksten betekenis geven. Er was veel kritiek op *JIDP*, wat wijst op een verschil tussen de tekst zelf en de betekenisgeving daaraan. Het is interessant dergelijke verschillen nader te onderzoeken. De gevonden vertogen zouden daarnaast de basis kunnen vormen voor een kwantitatieve inhoudsanalyse van meerdere journalistieke media, om te onderzoeken in hoeverre stigmatiserende frames terugkeren in de Nederlandse media.

Noot

1. Een vertoog is een bepaalde, samenhangende manier van denken en spreken waarmee een onderwerp in een bepaald perspectief wordt geplaatst.

Literatuur

- Anna, F. (2015). *Joanneke in de prostitutie: De recensie*. Achter het raam op de Wallen. <http://achterhetraamopdewallen.blogspot.nl>
- Arthurs, J. (2004). *Television and sexuality*. McGraw-Hill Education.
- Benoit, C., Jansson, S. M., Smith, M., & Flagg, J. (2018). Prostitution stigma and its effect on the working conditions, personal lives, and health of sex workers. *The Journal of Sex Research*, 55(4-5), 457-471.
- Benoit, C., Smith, M., Jansson, M., Healey, P., & Magnuson, D. (2019). "The prostitution problem": Claims, evidence, and policy outcomes. *Archives of Sexual Behavior*, 48(7), 1905-1923.
- Boeije, H., 't Hart, H., & Hox, J. (Red.) (2009). *Onderzoeksmethoden*. Boom Onderwijs.
- Creswell, J. W., & Miller, D. L. (2000). Determining validity in qualitative inquiry. *Theory Into Practice*, 39(3), 124-130.
- Couzy, M. (2019). Halsema: situatie rond prostitutie op Wallen is onhoudbaar. *Het Parool*. www.parool.nl/nieuws/halsema-situatie-rond-prostitutie-op-wallen-is-onhoudbaar~bfe1324c/

- Doezema, D. J. (2013). *Sex slaves and discourse masters: The construction of trafficking*. Zed Books Ltd.
- Dunn, J. C. (2012). "It's not just sex, it's a profession": Reframing prostitution through text and context. *Communication Studies*, 63(3), 345-363.
- Farvid, P., & Glass, L. (2014). It isn't prostitution as you normally think of it. It's survival sex': Media representations of adult and child prostitution in New Zealand. *Women's Studies Journal*, 28(1), 47-67.
- Fairclough, N. (2003). *Analyzing discourse: Textual analysis for social research*. Routledge.
- Hallgrímsdóttir, H. K., Phillips, R., & Benoit, C. (2006). Fallen women and rescued girls: Social stigma and media narratives of the sex industry in Victoria, BC, from 1980 to 2005. *Canadian Review of Sociology/Revue canadienne de sociologie*, 43(3), 265-280.
- Hallgrímsdóttir, H. K., Phillips, R., Benoit, C., & Walby, K. (2008). Sporting girls, streetwalkers, and inmates of houses of ill repute: Media narratives and the historical mutability of prostitution stigmas. *Sociological Perspectives*, 51(1), 119-138.
- Hubbard, P., Matthews, R., & Scoular, J. (2008). Regulating sex work in the EU: prostitute women and the new spaces of exclusion. *Gender, Place & Culture*, 15(2), 137-152.
- Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Simon and Schuster.
- Lindenberg, K. (2014). *Herinvoering van een pooierverbod? Een inventarisatie van opvattingen in het juridisch werkveld over eventuele herinvoering van een strafrechtelijk pooierverbod*. WODC.
- Link, B. G., & Phelan, J. C. (2001). Conceptualizing stigma. *Annual Review of Sociology*, 27(1), 363-385.
- McCormick, C. R. (1995). *Constructing danger: The misrepresentation of crime in the news*. Fernwood Publications.
- McLaughlin, L. (1991). Discourses of prostitution/discourses of sexuality. *Critical Studies in Media Communication*, 8(3), 249-272.
- Nationaal Rapporteur (2016). *Prostitutie en mensenhandel*. Nationaal Rapporteur.
- Nichols, B. (2016). *Speaking truths with film: evidence, ethics, politics in documentary*. University of California Press.
- Outshoorn, J. (2012). Policy change in prostitution in the Netherlands: from legalization to strict control. *Sexuality Research and Social Policy*, 9(3), 233-243.
- Pheterson, G. (1996). *The prostitution prism*. Amsterdam University Press.
- Pitcher, J., & Wijers, M. (2014). The impact of different regulatory models on the labour conditions, safety and welfare of indoor-based sex workers. *Criminology & Criminal Justice*, 14(5), 549-564.

- Reichert, T. & Lambiase, J. (Red.) (2013). *Sex in consumer culture: The erotic content of media and marketing*. Routledge.
- Rekenkamer Metropool Amsterdam (2018). *Project 1012: Onderzoeksrapport. Een onderzoek naar de aanpak van de Amsterdamse oude binnenstad*. RMA.
- Ross, K. (2012). *The handbook of gender, sex, and media*. Wiley-Blackwell.
- Rottier, J. I. M. (2018). *Decriminalization of sex work: The New Zealand model: An analysis of the integrative sex industry policy in New Zealand (Aotearoa)* [Disseratie, Universiteit Utrecht]. Eleven International Publishing.
- Stenvoll, D. (2002). From Russia with love? Newspaper coverage of cross-border prostitution in Northern Norway, 1990-2001. *European Journal of Women's Studies*, 9(2), 143-162.
- Ten Broeke, A. (2015). Maak seks werk. *de Volkskrant* 4 januari 2015.
- Tienhoven, G. (2018). Filemon Wesselink: Voor alleen maar lol ben ik totaal niet geschikt. *Algemeen Dagblad* 22 maart 2018.
- Vanwesenbeeck, I. Janssen, M.L. & Wijers, M. (2019). 'Duizenden slachtoffers van seksuele uitbuiting': feit of frame? *Tijdschrift voor Seksuologie*, 43(2). www.tijdschriftvoorseksuologie.nl/artikelen/online-first/item/823-duizenden-slachtoffers-van-seksuele-uitbuiting-feit-of-frame
- De Vries, P. (1999). De ketenen van de blanke slavin en het belastbare inkomen van de sekswerkster. Honderd jaar feminisme en prostitutie in Nederland. *Nemesis* 6, 140-153.
- De Vries, P., & Zuidema, R. (2006). Wat mag het lichaam voor geld? Feminisme, sekswerk en de opheffing van het bordeelverbod in historisch perspectief. *Tijdschrift voor Genderstudies*, 9(2), 37-49.
- VVD, CDA, D66 & ChristenUnie (2017). *Vertrouwen in de toekomst: Regeerakkoord 2017-2021*. Rijksoverheid.
- Wagenaar, H., Altink, S., & Amesberger, H. (2017). *Designing prostitution policy: Intention and reality in regulating the sex trade*. Policy Press.
- Weitzer, R. (2007). The social construction of sex trafficking: Ideology and Institutionalization of a moral crusade. *Politics & Society*, 35(3), 447-475.
- Weitzer, R. (2014). New directions in research on human trafficking. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 653(1), 6-24.
- Weitzer, R. (2018). Resistance to sex work stigma. *Sexualities*, 21(5-6), 717-729.
- Wilson, M., & O'Brien, E. (2016). Constructing the ideal victim in the United States of America's annual trafficking in persons reports. *Crime, Law and Social Change*, 65(1-2), 29-45.
- West, J. (2000). Prostitution: Collectives and the politics of regulation. *Gender, Work & Organization*, 7(2), 106-118.